

Rudolf Steiner

Kobieřice 7. června 1924

Předmluva a úvod ke kurzu

Emancipace života zvířete a člověka z okolního světa

S pocitem hluboké vděčnosti myslím na slova, jež právě vyslovil pan hrabě Keyserlingk. Neboť oprávněný je pocit vděku nejen u toho, jemuž anthroposofie něco poskytuje, ale z hloubi duše je také třeba v dnešní těžké době vzdát dík všem, kdož se podílejí na věci anthroposofie jako takové. A proto bych chtěl právě v duchu anthroposofického smýšlení co nejsrdečněji poděkovat za slova právě vyslovená.

Zažívám též pocit velikého uspokojení, že tento zemědělský kurz může být uskutečněn právě zde v domě hraběte a hraběnky Keyserlingkových. Při svých dřívějších návštěvách jsem měl možnost poznat, jaká nádherně působivá atmosféra, mám na mysli především také atmosféru duchovně-duševní, zde v Kobieřici panuje, a jak právě tato duchovně-duševní atmosféra, která zde žije, je tím nejskvělejší předpokladem pro to, o čem se má v rámci tohoto kurzu hovořit.

Ačkoli se pan hrabě zmiňoval o tom, že pro někoho - v tomto případě to byly dámy od eurytmie, může to však docela dobře postihnout i jiné návštěvníky zvenčí - může být ledacos nepřijatelné, musí být na druhé straně, se zřetelem k tomu, co nás vlastně svedlo dohromady, řečeno: Mám za to, že bychom pro tento zemědělský kurz mohli sotva najít lepší útočiště než právě uprostřed tak vynikajícího a vzorně vedeného statku. Ke všemu, co na poli anthroposofie vychází najevo, patří i to, že přitom člověk může být obklopen nutným pocitovým prostředím. A tak tomu zde v případě zemědělství určitě bude.

To vše je pro mne důvodem k tomu, abych domu hraběte Keyserlingka vyslovil nejvřelejší dík, ke kterému se jistě přidá i paní dr. Steinerová. Dík za to, že můžeme tyto sváteční dny, myslím, že to však budou také dny pracovní, prožít právě zde. Musím přitom myslet na to, že, abych tak řekl, právě díky tomu, že jsme zde v Kobieřici, zavládne v těchto svátečních dnech zemědělský duch, spjatý již s anthroposofickým hnutím. Vždyť to byl právě hrabě Keyserlingk, který nám byl od samého počátku radou i činem a obětavou prací nápomocen při našich snahách týkajících se zemědělství v okolí Stuttgartu a vzešlých z Nadcházejícího dne (něm. der Kommende Tag). Hrabě Keyserlingk, který tomu, co jsme zde se zřetelem k zemědělství mohli vykonat, vtiskl svého v těsném sepětí se zemědělstvím vychovávaného ducha. V nitru našeho hnutí panovalo, abych tak řekl, něco ze sil, které nás s jistou samozřejmostí táhly sem do Kobieřice v okamžiku, kdy nás tady hrabě chtěl mít. Proto jsem také přesvědčen o tom, že sem do Kobieřice přišel kvůli tomuto kurzu každý rád. Proto chceme vyslovit náš dík a chceme ho vyslovit velice rádi, za to, že byl dům Keyserlingků ochoten přijmout nás i s našimi záměry v těchto dnech pod svou střechu.

Pokud jde o mne, pociťuji tento dík v hloubi svého srdce a prosím dům Keyserlingků, aby ho takto i přijal. Víím, co to znamená, má-li být po dobu

několika

dní

tako-

Á

Á

Á

Á

Á

Á

~~~~~

vým způsobem, jak cítím, že se to bude dít, poskytnuto přijetí tolika návštěvníkům a mohu proto, jak věřím, vložit do tohoto poděkování nutnou nuanci a prosím také, aby toto poděkování bylo přijato s tím, že je mi naprosto jasné, s jakými obtížemi je spojeno uskutečnění takového kurzu v domě ležícím daleko od města. Jsem přesvědčen o tom, že k nepříjemnostem, o nichž hrabě Keyserlingk hovořil jako zástupce samozřejmě nikoli vnitřní, nýbrž vnější politiky zdejších projevů, nedojde, a že každý z nás bude za všech podmínek odcházet uspokojen, co se pohostinnosti i přijetí zde týče.

Ovšem, zda budete moci odejít stejně tak uspokojeni kurzem samotným, to je samozřejmě otázka, která pravděpodobně bude stále diskutabilnější. A to i přesto, že chceme učinit všechno pro to, abychom se i později v nejrůznějších diskuzích o tom, co zde bude řečeno, dorozuměli. Musíte si totiž uvědomit, že je to poprvé, ačkoli uskutečnění takového kurzu bylo dávným přáním mnoha lidí, kdy se z lůna anthroposofického úsilí takového kurzu ujímám. Takový kurz si žádá mnohé. Sami uvidíme, jak jsou zájmy zemědělství po všech stránkách spjaté i s nejbližšími aspekty lidského života a jak vlastně sotva existuje oblast života, která by k zemědělství nepatřila. Vždy se nakonec ukáže, že nějakým způsobem všechny zájmy člověka patří do oblasti zemědělství. My se zde samozřejmě můžeme dotknout jen centrální oblasti toho, co se k zemědělství váže. I to nás však jakoby samo od sebe zavede do nejjedné postranní uličky, jejíž návštěva se možná ukáže jako nezbytná právě proto, že to, co zde bude řečeno, má být řečeno veskrze na půdě anthroposofie. Především mi budete muset prominout, pokud se dnešní úvod bude týkat věcí natolik vzdálených, že možná ne každý hned pochopí, jak to souvisí s tím, co je zde třeba probrat speciálně v oblasti zemědělství. Stavba, kterou zde budeme v nadcházejících dnech budovat, však přesto musí stát na základech toho, co si zde dnes povíme a co je zdánlivě poněkud odtažitě.

Právě zemědělství bylo určitým, vážným způsobem postiženo celým duchovním životem novověku. Podívejte se, celý tento novověký duchovní život získal především ve vztahu k hospodářskému charakteru ničivou podobu, jejíž ničivý význam dnes zatím málokdo tuší. A právě proti těmto skutečnostem mělo být namířeno úsilí hospodářského podnikání, vycházejícího z našeho anthroposofického hnutí. Tyto hospodářské podniky byly vytvořeny hospodáři a obchodníky. Ani oni však nedokázali dovést původní intence do zdárného konce, jednoduše také z toho důvodu, protože v naší současnosti působí příliš mnoho sil odporu, aby se takovéto záležitosti dostalo skutečného porozumění. Jednotlivec je mnohdy vůči působícím silám bezmocný, a tak nedošlo vůbec ani k diskuzi o nejpůvodnější z těchto hospodářských snah, vzešlých z lůna anthroposofického hnutí, nedošlo k diskusi o tom nejdůležitějším. O co tady prakticky šlo?

Chtěl bych to nyní dokumentovat na příkladu zemědělství, abychom nemluvili jen všeobecně, ale také poněkud konkrétněji. Existují dnes například nejrůznější takzvané nacionálně-ekonomické studie a přednášky, které se ze sociálně-ekonomického hlediska věnují také zemědělství. Jejich autoři se zamýšlejí nad tím, jak uspořádat zemědělství na základě sociálně-ekonomických principů. Existují dnes spisy pojednávající o sociálně-ekonomických myšlenkách a nápadech, jak uspořádat zemědělství. To všechno, jak nacionálně-ekonomické přednesy tak psaní těchto knih, je vyložený nesmysl. Avšak vyložený nesmysl se dnes realizuje v nejbližších kruzích. Neboť každý by si měl samozřejmě uvědomit, že o zemědělství lze hovořit, a to i ohledně jeho sociálního uspořádání, jedině tehdy, pokud se věc

Á
Á
Á
Á
Á
Á
ÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁ

zemědělství skutečně vezme jako **sšáilitd**, **pokud** člověk skutečně ví, co znamená pěstování řepy, brambor nebo **obili**. **Bez** toho nelze hovořit ani o nacionálně-ekonomických principech. Tyto principy je třeba stunovit nu základě věci samotné a ne na základě jakýchsi teoretických úvah. Pokud něco takového dnes řekneme před lidmi, kteří si na univerzitě vyslechli řadu přednášek o nacionální ekonomii ve vztahu k zemědělství, pak to těmto lidem připadá naprosto absurdní, protože pro ně je to jasná věc. Jenže tak tomu není. O zemědělství si může udělat úsudek jen ten, kdo přitom vychází z polí, z lesa nebo z chovu zvířat. **Bylo by** záhodno přestat s **celým** tím řečením o nacionální ekonomii, které **nevychází** z věci samotné. Dokud si člověk nepřizná, že je to'pouhé řečnění, co se o těchto věcech nadneseně povídá ve vztahu k nacionální ekonomii, nedopracuje se k žádnému nadějnému výsledku, **a** to ani v zemědělské, ani v žádné jiné oblasti.

Že tomu tak je, že se člověk domnívá, že může z nejrůznějších hledisek hovořit o věcech, kterým ani za mák nerozumí, to je dáno tím, že sám nedokáže v jednotlivých životních oblastech proniknout nazpět k základům. Že člověk mluví o řepě jako o řepě; jistě, ta řepa vypadá tak a tak, v tom se jeden sotva může splést. Že má takovou a takovou barvu a skládá se z toho či onoho, to všechno se dá uvést. Tím však člověk ještě zdaleka řepě neporozuměl, především pak jejímu soužití s polem, s ročním obdobím, v němž zraje, atakdále. Ale je nutné udělat si jasno v následující věci.

Již několikrát jsem použil příměru, abych to objasnil na jiných oblastech života. Řekl jsem: Člověk uvidí magnetku a přijde na to, že neustále ukazuje jedním hrotem takřka na sever, druhým na jih. Tento člověk se zamyslí, proč tomu tak je, a příčinu nehledá v magnetce samotné, nýbrž v celé Zeměkouli, když jedné její straně přiřkne severní magnetický pól a druhé potom jižní magnetický pól. Kdo by příčinu toho, že se magnetka chová tak zvláštním způsobem, hledal v ni samotné, ten by tvrdil nesmysl. Neboť poloze magnetky lze porozumět jedině tehdy, jestliže člověk ví, jaký je její vztah k Zeměkouli.

To, co se v případě magnetky jeví jako nesmysl, považují lidé u mnoha jiných věcí za něco přirozeného, za něco, co dává smysl. Jestliže budete mít řepu, která poroste v zemi, pak je nesmysl brát ji takovou, jaká je, v jejich těsných hranicích, když je tato řepa ve svém růstu možná závislá na bezpočtu podmínek, které se vůbec nevyskytují na zemi, ale v jejím kosmickém okolí. Takto se však dnes objasňuje mnohé, takto se dnes mnohé organizuje i v praktickém životě. Jako bychom měli co dělat jen s těsně ohraničenými skutečnostmi a ne s působeními přicházejícími z celého světa. Jednotlivé oblasti života tím strašlivě trpěly a toto utrpení by vyšlo daleko více najevo, kdyby, abych tak řekl, navzdory veškeré vědě novověku nepřetrvával určitý instinkt z doby, kdy se pracovalo s instinktem a ne s vědou. Kdy lidé, kterým jejich lékař předepsal kolik gramů masa mají sníst a kolik zelí, aby to odpovídalo správné fyziologii člověka - někteří lidé měli vedle sebe váhy a všechno, co se jim dostalo na talíř, si odvažovali. To je samozřejmě moc hezké, člověk by měl něco takového vědět, jenže mně pokaždé

napadne: Ještě štěstí, že ten dotyčný cítí hlad, pokud s tím, co si odvážil, nemá dost; ještě štěstí, že se ten instinkt zachoval.

s Instinkt tak byl základem všeho, co lidé museli udělat, dokud tu na tomto poli neexistovala věda. Tyto instinkty někdy zcela jistě převládaly. A člověk se dnes nejed} ou velice diví, když si ve starých selských kalendářích pročítá rčení, jak obrovská

Á

Á

Á

ÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁÁ

í moudrost je v nich skryta a jak rozumné je to, co vyjadřují. Neboť aby v těchto věcech

i nebyl pověřivý, k tomu má přece možnost i člověk jistý si ve svých instinktech. | Právě tak, jako zde existují mimořádně moudré výroky, které platí pro výsev a sklizeň, í dají se vždy najít, aby se zabránilo nejrůznějším hloupostem, i takové výroky jako:

| „Kohout-li na hnoji zapěje, pak prší nebo se nic neděje.” Nezbytný humor je v tomto instinktivním věděni vždy přítomen, aby se nezvrtlo v pověřivost.

Pokud zde máme hovořit z hlediska anthroposofie, pak se jedná skutečně o to,

, abychom se nevraceli ke starým instinktům, nýbrž abychom k tomu, k čemu nás dnes už nejisté instinkty mohou sotva dovést, dospěli na základě hlubšího duchovního poznání. K tomu je třeba, abychom přistoupili na významné rozšíření úvah o životě rostlin a zvířat, ale také o životě země samé, abychom tyto úvahy rozšířili kosmickým směrem.

No ano, samozřejmě, že je to na jednu stranu naprosto v pořádku, aby se deště nedávaly nějakým triviálním způsobem do souvislosti s lunárními fázemi. Na druhou stranu si však zase musíme uvědomit, jak tomu skutečně je. Už jsem se o tom v jiných kruzích často zmiňoval. V Lipsku působili dva profesoři. Jeden z nich, Gustav Theodor Fechner, byl - co se duchovních záležitostí týče - vybaven mnohými jistými úsudky; na základě pozorování, ne tedy jen prostřednictvím pověřivosti, dokázal rozpoznat, že jisté epochy dešťů souvisí s Měsícem a s jeho oběhem okolo země. Vyplynulo to pro něj jako nutnost ze statistických výzkumů. Avšak jeho kolega, slavný profesor Schleiden to v době, kdy se takovéto věci nebraly vážně, z rozumových vědeckých důvodů všechno popřel. Tito dva profesoři z univerzity v Lipsku však byli ženatí. A Gustav Theodor Fechner, což byl člověk s jistým smyslem pro humor, říká: Ať to tedy rozhodnou naše paní. V Lipsku panoval tenkrát určitý obyčej. Voda, kterou člověk potřeboval na praní prádla, se nedala tak lehce obstarat. Člověk ji musel zdaleka dovážet. Proto se pod okap postavila vědra a kádě a chytala se voda dešťová. Tak to dělaly jak paní profesorová Schleidenová tak i paní profesorová Fechnerová. Jenže tam nebylo dost místa, aby si mohly nastavit své kádě zároveň. A tehdy říká profesor Fechner: Jestliže je to naprosto lhostejné, jestliže má můj ctěný kolega pravdu, pak tedy nechť paní profesorová Schleidenová postaví své kádě pod okap v době, kdy podle mých údajů podle lunární fáze prší méně, a moje paní nechť si svou kád nachystá v době, kdy podle mých výpočtů prší častěji. Pokud to všechno je opravdu nesmysl, pak to paní profesorová Schleidenová ráda udělá. - A hleďme, paní profesorová Schleidenová si to nenechala líbit a raději se zařídila podle údajů profesora Fechnera, než podle svého vlastního chotě.

Tak je to. Věda může být vcelku správná, avšak praxe na tuto správnost vědy nemůže přistoupit. Nechceme zde však věci zlehčovat, chceme hovořit vážně. Chtěl jsem to

uvést jen proto, **abych poukázal** na to, že je třeba podívat se o něco dál, než jak je dnes zvykem, dívá-li **se člověk** na to, co lidem vůbec umožňuje fyzický život na zemi. A tím není **nic jiného než** zemědělství.

Nemohu **vědět, zda** to, co lze dnes z pozice anthroposofie říci, nás může po všech stránkách uspokojit. Pokusme se však uvést zde to, co z pozice anthroposofie může být k zemědělství řečeno.

Á
Á
Á
Á
Á

Á

Úvodem bych se tak chtěl nejprve věnovat záležitostem našeho pozemského bytí, které jsou důležité pro zemědělství. Dnes panuje takový zvyk, že pokud se o něčem hovoří, tak se hlavní důraz klade na chemicko-fyzikální složení. Nevycházejme tedy tentokrát z chemicko-fyzikálních pojetí, ale vyjděme z něčeho, co stojí za těmito chemicko-fyzikálními ději a co má přesto zcela mimořádný význam pro život rostlin na jedné straně a zvířat na straně druhé. Podívejte se, budeme-li se zabývat životem člověka - a do jisté míry se to týká i života zvířete - pak můžeme zaznamenat značnou emancipaci života člověka a zvířete z vnějšího světa. Čím dále k člověku budeme postupovat, tím silnější emancipaci zaznamenanáme. Setkáme se s jevy v životě člověka a zvířete, které se nám dnes budou zprvu jevit jako naprosto nezávislé na mimozemských nebo zemi bezprostředně obklopujících atmosférických a podobných vlivech. Takto se to nejen jeví, nýbrž ve vztahu k mnoha aspektům lidského života tomu tak skutečně je. Jistě, my víme, že se díky určitým atmosférickým vlivům zvyšují bolesti u určitých chorob. Už méně víme, že určité choroby v člověku nebo i ostatní životní projevy probíhají tak, že ve svém časovém průběhu zobrazují vnější přírodní pochody. Tyto projevy však nejsou od začátku do konce s oněmi přírodními pochody totožné. Stačí, když si připomeneme, že průběh jednoho z vůbec nejdůležitějších jevů, ženské menstruace, je zobrazením průběhu lunárních fází; toliko jejich začátek a konec nejsou totožné. Existuje množství jiných subtilnějších jevů jak v mužském, tak i v ženském organizmu, které jsou zobrazením přírodních rytmů.

Pokud by se k mnoha věcem přistupovalo intimněji, porozuměl by člověk daleko lépe například mnohému z toho, co se odehrává v sociálním životě, pokud by správně porozuměl periodicitě slunečních skvrn. Tyto věci se však neberou v potaz, protože to, co by v lidském sociálním životě mohlo odpovídat periodicitě slunečních skvrn, nezačíná ani nekončí tehdy, když se objeví a když zase zmizí skvrny na Slunci, nýbrž protože se to na tomto jevu emancipovalo. V sociálním životě se projevuje tatáž periodicitu, tentýž rytmus, časově to však spolu nesouhlasí. Tato periodicitu, tento rytmus je vnitřně zadrženo a osamostatněno; emancipuje se. Každý, komu řeknete, že lidský život je mikro- kosmem napodobujícím makrokosmos, může přijít a říci: Vždyť to je nesmysl! A když mu budete tvrdit, že u jistých chorob existuje sedmidenní horečnatá perioda, tak může namítnout: To by ale muselo fungovat tak, že pokud se objeví nějaké vnější jevy, musela by se objevit i horečka, musela by probíhat paralelně s těmito vnějšími jevy a musela by přestat tehdy, jakmile tyto vnější jevy zmizí. - Jenomže to horečka nedělá. Tento rytmus se vevnitř pozdrží a začátek a konec těchto dvou jevů pak spolu časově nesouhlasí.

Tato emancipace se v případě lidského života uskutečňuje téměř úplně v kosmu, v případě života zvířete již o něco méně; život rostlin je však ještě ve velmi vysoké

míře součástí všeobecného života přírody, také vnějšího života pozemského. A proto není v žádném případě možné porozumět rostlinnému životu, aniž by se přitom bralo v potaz, jak všechno, co na zemi existuje, je vlastně jen odrazem toho, co se odehrává ve vesmíru. U člověka je to jen kaširováno, protože člověk se emancipoval. Člověk si nese vnitřní rytmus v sobě. U rostlinného života je tomu však v tom nejeminentnějším smyslu stále ještě takto. A na to bych chtěl dnes poukázat v těchto úvodních slovech.

Podívejte se, země je v nebeském prostoru nejprve obklopena Měsícem a poté ostatními planetami naší sluneční soustavy. Ve staré instinktivní vědě, v níž se Slunce řadilo k planetám, existovalo toto pořadí: Měsíc, Merkur, Venuše, Slunce, Mars, Jupiter a Saturn. Nyní bych se chtěl bez jakýchkoli astronomických úvah věnovat planetárnímu životu, tomu, co v tomto planetárním životě souvisí s pozemským děním. Když se podíváme na pozemský život jako celek, musíme nejprve vzít na vědomí tu skutečnost, jak v tomto pozemském životě jako v celku hraje tu největší myslitelnou roli všechno to, co bych chtěl nazvat životem křemíkové substance ve světě. Křemíkovou substancí najdete například v našich krásných křemenech, uzavřenou do podoby prizmatu a pyramidy. Tuto substancí, spojenou s kyslíkem, najdete v našich křemenných krystalech. Odmyslíme-li si kyslík, který je v křemeni s křemíkem spojen, tak dostáváme takzvané silicium. Takže máme tuto substancí, kterou dnes chemie řadí k prvkům - kyslíku, dusíku, vodíku, síře atakdale - toto silicium, které se spojuje s kyslíkem. Máme křemík jako chemický prvek. Nesmíme však zapomenout, že to, co zde v křemeni žije v podobě silicia, je ze sedmadvaceti až osmadvaceti procent rozšířeno na našem povrchu zemském. Všechny ostatní substance jsou přítomny v menším množství, jedině kyslíku je zde sedmačtyřicet až osmačtyřicet procent. Výskyt křemíku je skutečně obrovský.

Ovšem, samozřejmě, tento křemík, pokud se objeví v takové hornině, jako je křemen, tak se zde vyskytuje ve formě, která, budeme-li pozorovat pouze vnější hmotu, budeme-li pozorovat půdu s jejím rostlinným růstem - na ten se právě zapomíná - jakoby neměla žádný větší význam. Vždyť ani není rozpustný ve vodě. Je propustný pro vodu. Zdálo by se tedy, že s těmi všeobecnými banálními, triviálními životními podmínkami nemá křemík nic moc do činění. Když si však vezmete přesličku rolní, Equisetum, tak v ní máte z devadesáti procent kyselinu křemičitou, tedy totéž, co v křemeni, ve velice jemném rozptýlení. Z toho všeho je vidět, jak obrovský význam musí tento křemík, toto silicium mít. Vždyť téměř polovina toho, s čím se na zemi setkáváme, se skládá z křemíku.

Ba, je velmi pozoruhodné, že křemík zůstává takřka bez povšimnutí, že se dokonce i tam, kde dokáže mimořádně blahodárně působit, na něj příliš nebere ohled. V lékařství, vycházejím z anthroposofie, tvoří křemíková substance podstatný díl velkého množství léků. Celá skupina nemocí se ošetřuje vnitřním podáváním nebo koupelemi s kyselinou křemičitou, poněvadž téměř vše, co se v případě nemoci odkrývá smyslům jako abnormální stav, co nespočívá ve smyslech samotných, nýbrž co se ve smyslech projevuje, též ve vnitřních smyslech, co tu či onde vyvolává v jednotlivých orgánech bolesti, poněvadž toto všechno je pozoruhodným způsobem ovlivňováno právě

Á
Á
Á
Á
Á
Á

křemíkem. Křemík však hraje také všeobecně v tom, co bychom mohli označit za přírodní rovnováhu, největší myslitelnou roli. Neboť křemík se nevyskytuje pouze tam, kde se s ním můžeme setkat, v křemení nebo jiné hornině, křemík se v mimořádně jemném rozptýlení vyskytuje také v atmosféře; křemík je vlastně přítomen všude. Polovina země, kterou máme k dispozici, je vlastně křemík, poněvadž to je osmačtyřicet procent. Pohleďte: Co tady ten křemík vůbec dělá? Ano, nad tím je třeba se hypoteticky zamyslet.

Předpokládejme nyní, že bychom v zemském okolí měli pouhou polovinu množství křemíku. Tehdy by tu byly rostliny, které by měly všechny víceméně pyramidální tvar. Květy by byly zakrnělé a téměř všechny rostliny by měly tvar kaktusu, který nám dnes připadá značně abnormální. Obilí by vypadalo velice komicky: Stébla by byla dole ztluštělá, dokonce dužnatá a klasy by byly zakrnělé; vlastně by se plné klasy ani nevytvořily.

Vidíte tedy, to je jedna stránka věci. Na druhé straně se však, třebaže nikoli v takové míře jako substance křemíková, musí všude na zemi vyskytovat vápno a jemu příbuzné substance. Musí zde být vápno, draslo a sodík. Kdyby zde bylo zase těchto látek méně než kolik jich zde je, dostali bychom rostliny s výlučně tenkými stonky, rostliny, které by z velké části měly šroubovité stonky; vlastně bychom měli samé plazivé rostliny. Jejich květy by se sice rozvinuly, avšak byly by jalové; tyto rostliny by také nedodávaly žádné zvláštní živiny. Pouze v Equilibriu, ve spolupůsobení obou těchto sil - mám-li vybrat dvě substance - ve spolupůsobení substancí podobných vápnu a substancí podobných křemíku se daří rostlinnému životu v podobě, v jaké ho dnes známe.

Pojďme však dále. Podívejte se, to všechno, co žije v křemíkových substancích, má síly, které nepocházejí ze země, nýbrž z takzvaných Slunci vzdálených planet: z Marsu, Jupitera a Saturnu. To, co z těchto planet vychází, působí oklikou přes křemík a jemu příbuzné substance na rostlinný život. Avšak ze všeho, čím jsou planety blízké zemi - Měsíc, Merkur a Venuše - působí na rostliny, ale i na život zvířat na zemi síly oklikou přes vápno. O každém obdělávaném poli tak můžeme říci, že v něm vevnitř působí jak křemík, tak vápno. V křemíku působí Saturn, Jupiter a Mars, ve vápnu Měsíc, Venuše a Merkur.

Podívejme se nyní oproti tomu na rostlinu samotnou. U rostlinného života si musíme všimnout dvou věcí. První z nich je to, že se celá rostlinná bytost i jednotlivé rostlinné druhy samy v sobě zachovávají, vyvíjejí reprodukční, rozmnožovací sílu, že tedy rostliny mohou dát vzejít sobě rovným atakdále. To je jedna věc. Druhá věc je ta, že rostlina jako bytost přírodní říše poměrně nižší slouží za potravu bytostem vyšších přírodních říší. Tato dvě proudění ve zrodu rostliny mají spolu zprvu jen málo co do činění. Neboť ve vztahu k pochodu vývoje rostliny od matky k dceři, vnučce atakdále to může být tvořivým silám přírody zcela lhostejné, zdali my tuto rostlinu jíme a zdali se tím živíme nebo ne. Jsou to dva naprosto rozdílné zájmy, které se zde projevují. Přesto však působí tyto věci v silových souvislostech přírody tak, že všechno, co souvisí s vnitřní reprodukční silou, s růstem, co přispívá k tomu, že po jedné rostlině

generaci následuje generace druhá, v tom působí to, co z kosmu na zemi, oklikou přes vápno, proniká z Měsíce, Venuše a Merkuru. Podívejme se prostě na to, jak vypadají rostliny, které nám neslouží za potravu, které se prostě neustále obnovují, podívejme se na ně tak, jakoby nás zajímalo jediné působení vesmíru prostřednictvím sil Venuše, Merkuru a Měsíce; ty se podílejí na tom, co se na zemi u rostlinné bytosti reprodukuje.

Pokud se ale rostliny stanou v tom nejeminentnějším smyslu potravinami, pokud se vyvíjejí tak, že se v nich substance přetvoří do podoby potravy pro zvíře a člověka, pak se na tom podílejí Mars, Jupiter a Saturn oklikou přes křemík. Křemík otevírá bytost rostliny světovým dálavám a probouzí její smysly tak, aby bylo z veškerého okolí kosmu přijato to, co tyto zemi vzdálené planety tvarují; na tom se podílejí Mars, Jupiter a Saturn. Ze sféry Měsíce, Merkuru a Venuše je naproti tomu přijímáno to, co rostlině propůjčuje schopnost rozmnožování. Tak, to, co jsem uvedl, se zprvu může jevit jako čistě teoretický poznatek. Avšak poznatky, které si člověk osvojí na základě většího rozhledu, vedou zcela automaticky od poznání k praktickým činům.

Podívejte se, z Měsíce, Venuše a Merkuru se na zemi dostávají síly, které se uplatňují v životě rostlin. My se teď musíme zamyslet nad tím, čím je tento děj podporován, anebo co ho více či méně brzdí. Čím je podporováno to, že Měsíc nebo Saturn působí na život rostlin, a co je tomu na překážku?

Budeme-li sledovat běh roku, tak uvidíme, že jsou zde dny deštivé a dny, kdy neprší. Dnešní fyzik zkoumá vlastně v případě deště jen to, že za deště dopadá na zemi více vody, než když neprší. Tato voda je pak pro něj abstraktní látkou, skládající se z vodíku a kyslíku. Takový fyzik zná vodu právě jen jako látku, která se skládá z vodíku a kyslíku. Rozložíme-li vodu pomocí elektrolýzy, rozpadne se nám na dvě látky, z nichž jedna se chová tak a druhá zase onak. Tím však ještě nebylo o vodě řečeno nic celistvého. Voda v sobě skrývá ještě mnoho jiného než jen to, co se pak chemicky objeví jako kyslík a vodík. Voda je v tom nejeminentnějším smyslu vhodná k tomu, aby na zemi ukazovala cestu silám, které přicházejí například z Měsíce. Takže voda rozvádí lunární síly na zemi. Mezi Měsícem a vodou na zemi existuje jistý druh souvislosti. Předpokládejme tedy, že právě uplynulo několik deštivých dní a po nich že následuje úplněk. No ano, se silami, které za dní úplňku přicházejí z Měsíce, se na zemi odehrává něco kolosálního. Tyto síly vnikají s neobyčejnou intenzitou do veškerého rostlinného růstu. Nemohlo by k tomu dojít, pokud by nepředcházely ony deštivé dny. Budeme si tedy muset promluvit o tom, zda to má nějaký význam, vyséváme-li semena poté, co v jistém smyslu zapršelo a poté nastal úplněk, anebo zda člověk může bezmyšlenkovitě sit v jakoukoli dobu. Jistě, i v tomto případě z toho něco vzejde, otázkou však zůstává: Je dobré řídit se při výsevu podle deště a úplňku? - Protože to, co má udělat úplněk, se u jistých rostlin odehrává bujně a mocně po dnech deštivých, slabě a spoře pak po dnech slunečných. Tyto věci bývaly náplní starých selských rčení. Člověk tehdy vyslovil nějaké pořekadlo a už věděl, co má dělat. Jenže pořekadla jsou dnes starou pověrou a věda, která by se těmito věcmi zabývala, zatím neexistuje; té se nikdo nechce podvolit.

Dále: Okolo naší země se nachází atmosféra. Ano, a tato atmosféra má

především tu vlastnost - kromě toho, že má povahu vzduchu - že je někdy teplejší a jindy zase studenější. V určitých obdobích vykazuje atmosféra podstatné nahromadění tepla, které se pak, je-li napětí příliš silné, vybijí v bouřích. Nuže, jak je tomu s teplem? Tady nám duchovní pozorování ukazuje, že zatímco voda ke křemíku žádný vztah nemá, má k němu teplo vztah přímo obrovský. Teplo přivádí k mimořádné účinnosti právě ty síly, které mohou působit skrze substanci křemíku, a to jsou ty síly, které vycházejí ze Saturnu, Jupitera a Marsu. Tyto síly, vycházející ze Saturnu, Jupitera a Marsu, musíme sledovat ve zcela jiném stylu než síly Měsíce. Musíme si totiž uvědomit, že Saturn potřebuje ke svému oběhu okolo Slunce třicet let, Měsíc ke svým fázím jen třicet nebo osmadvacet dní. Saturn je tedy viditelný jen patnáct let. Tato planeta musí s rostlinným růstem souviset zcela jiným způsobem. Ovšem, Saturn nepůsobí jen tehdy, když svítí s nebe na zemi, ale je účinný i tehdy, když jeho paprsky musí projít skrz zemi.

Když tedy Saturn takto pomalu třicet let vykonává svůj oběh, tak zde budeme mít, pokud si celou tu věc znázorníme, dráhu Saturnu a uvidíme (nákres), že chvíli přímo ozařuje nějaké místo na zemi; že však toto místo může zpracovávat skrz celou zemi. Do jaké míry se síly Saturnu dostanou k životu rostlin na zemi, to vždy závisí na stavu tepla ve vzduchu. Ve studeném vzduchu se k rostlinám nedostanou, v teplém vzduchu ano. Na čem ale poznáme působení těchto sil v životě rostlin? Poznáme to tak, že nyní nevznikají jednoleté rostliny, které během jednoho roku vzniknou a opět zaniknou a zanechají po sobě jen semena. To, co Saturn s pomocí tepelných sil naší země vykonává, poznáme, když vznikají vytrvalé rostliny. Protože tyto síly, které oklikou přes teplo pronikají do světa rostlin, jejich působení vidíme v kůře a borce stromů, v tom, co z rostlin dělá

rostliny trvalé.

To je dáno tím, že jednoletý život rostliny a její omezení na krátkou dobu života souvisí s planetami, které mají krátkou dobu oběhu. Naproti tomu to, co se

vymaňuje z této pomíjivosti, co stromy obklopuje borkou a kůrou, co z nich dělá rostliny vytrvalé, to souvisí s planetárními silami, které působí oklikou společně se silami tepla a chladu a které mají dlouhou dobu oběhu, jako Saturn třicet let nebo Jupiter dvanáct let. Proto má svůj význam, pokud někdo chce zasázat dub, aby se dobře vyznal v periodách Marsu. Neboť takovému dubu, správně vysázenému v odpovídající periodě Marsu, se bude dařit jinak, než když ho někdo vsadí do země bezmyšlenkovitě, prostě kdy se mu to hodí. Anebo u zakládaných jehličnatých lesů, kde velmi významnou roli hrají síly Saturnu. V tomto případě to bude vypadat zcela jinak, jestliže tento jehličnatý les nasadíme v takzvané periodě východu Saturnu anebo v periodě jiné. A ten, kdo tyto věci prohlédá, dovede naprosto přesně říci u věcí, které buď chtějí růst anebo růst nechťejí, zda tak někdo činil s pochopením silových souvislostí či nikoli. Neboť to, co se na denní světlo nedostane tak zjevně našemu zraku, vystupuje na světlo denní jaksepatří v intimních poměrech života.

Předpokládejme například, že bychom použili dřevo ze stromů, které byly sázeny bez hlubšího porozumění ve vztahu ke světovým periodám, že bychom je použili jako topivo. Tehdy by to bylo mnohem méně zdravé teplo, než kdybychom použili dřeviny sázené s porozuměním. Právě v intimních poměrech každodenního života, do něhož tato fakta tímto způsobem zasahují, právě tady se ukazuje onen obrovský význam takové věci; jenže životem už dnes lidé procházejí skoro bezmyšlenkovitě. Člověk je rád, když na takové věci nemusí myslet. Má se za to, že všechno musí fungovat jako nějaký stroj. Tady máme příslušné zařízení, natáhne se a už to běží. Tak nějak si člověk - materialistickým způsobem - představuje, že to v přírodě chodí. Tím se však člověk dostává k něčemu, co pak má v praktickém životě obrovské důsledky. A zde přicházíme k oněm velikým záhadám. Proč už se dnes nedají sehnat brambory, jaké jsem jídal ještě v době svého mládí? Je tomu tak, zkoušel jsem to snad všude. Takové brambory už se nedají sehnat, ani tam ne, kde jsem je tenkrát jídal. V průběhu doby už ledacos hodně ztratilo ze své výživné síly. Poslední desetiletí to ukazují naprosto eminentně. Protože již člověk ani trochu nerozumí intimním vlivům, které ve všehomíru působí a které je zase třeba hledat, a to cestou, kterou jsem dnes úvodem jen naznačil. Chtěl jsem jen poukázat na to, kde se skrývají otázky daleko přesahující dnešní lidský rozhled. V tom budeme nejen pokračovat, ale půjdeme také do hloubky a poznatky budeme aplikovat na oblast praxe.